

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

ГЕОСТРАТЕГІЯ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ І ЗАГРОЗ

**МОНОГРАФІЯ
за редакцією
доктора економічних наук, професора Андрія КРИСОВАТОГО
та доктора економічних наук, професора
Оксани ТУЛАЙ**

Тернопіль – Братислава
ЗУНУ – БУЕМ
2025

УДК 327: 336: 339

Т

*Рекомендовано до друку вченою радою
Західноукраїнського національного університету
(протокол № 6 від 22 лютого 2023 року)*

Рецензенти

Олександр Шевчук, доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин і суспільних наук Національного університету біоресурсів та природокористування

Віталій Макар, доктор політичних наук, завідувач кафедри міжнародних відносин та суспільних комунікацій Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Ігор Крупка, доктор економічних наук, професор кафедри аналітичної економії та міжнародної економіки Львівського національного університету імені Івана Франка

Т

Геостратегія України в контексті глобальних викликів і загроз / за науковою редакцією доктора економічних наук, професора Андрія Крисоватого та доктора економічних наук, професора Оксани Тулай : монографія. Тернопіль: ЗУНУ, 2025. 320 с.

ISBN 978-80-89654-90-1;

EAN 9788089654901

Монографія присвячена аналізу сучасних викликів та трансформації у геостратегічному соціально-економічному та правовому середовищі в умовах глобалізації, військових конфліктів та нестабільності.

Видання об'єднує дослідження провідних науковців із різних галузей знань, які привчають вплив глобальних змін на Україну та інші країни. Авторський колектив зосередив увагу на ідейно-теоретичних засадах геостратегічних трансформацій. Предметною сферою аналізу є детермінанти геопросторових змін, зокрема досвід охорони здоров'я під час пандемії COVID-19, соціально-економічні фактори ризикової поведінки молоді, а також соціальна напруга у суспільстві. Розглянуто соціальні, економіко-правові й фінансові виклики, з якими зіштовхнулася Україна в умовах війни. Висвітлено геостратегічні пріоритети України в контексті сталого розвитку. Проаналізовано фінанси сталого економічного відновлення.

Монографія є цінним ресурсом для науковців, викладачів, студентів, політиків та фахівців зацікавлених у сучасних тенденціях розвитку суспільства й економіки в умовах глобальних викликів і загроз.

ISBN 978-80-89654-90-1;

EAN 9788089654901

УДК 327: 336: 339

© А. Крисовати, О. Тулай, 2025

© ЗУНУ, 2025

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	5
-----------------------	----------

РОЗДІЛ 1. ІДЕЙНО-ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ ГЕОСТРАТЕГІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ.....	7
---	----------

1.1. Адміністрування майнових податків у контексті формування доходів місцевих бюджетів: досвід Нідерландів та Румунії (А. Крисоватий, Ф. Ткачик)	8
1.2. Інтеграційні та дезінтеграційні процеси в Європі в умовах геополітичних викликів ХХІ століття (Н. Стахова, В. Адамик)	21
1.3. Формування політики європейської інтеграції України із отриманням «кандидатського статусу»: роль національного парламенту, політичних партій та громадянського суспільства (Б. Ференс)	38
1.4. Трансформація геостратегічного простору в контексті глобальних викликів і загроз (К. Базилюк)	51

РОЗДІЛ 2. ДЕТЕРМІНАНТИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ГЕОПРОСТОРУ У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ І ЗАГРОЗ.....	63
---	-----------

2.1. Ефективні варіації кризового досвіду трансформацій систем охорони здоров'я ЄС та України у період пандемії коронавірусу SARS-CoV-2 (О. Тулай, С. Нитка)	64
2.2. Вплив соціально-економічного середовища та особистих соціально-психологічних факторів на ризикову поведінку та здоров'я молоді у сучасному суспільстві (Н. Дубровіна, М. Гудакова, С. Грасер, В. Грімбергер)	83
2.3. Дослідження причин та показників соціальної напруги суспільства у Словаччині (Е. Нежинський, Я. Пеліова, Л. Гур'янова, Н. Дубровіна)	101

РОЗДІЛ 3. УКРАЇНА В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ: СОЦІАЛЬНІ, ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ ТА ФІНАНСОВІ ВИКЛИКИ	111
---	------------

3.1. Кредитна політика банківського сектору України в умовах воєнного стану (О. Дзюблюк)	112
---	-----

3.2. Виклики стратегічним комунікаціям України та Америки в умовах широкомасштабної російської агресії: публічна діяльність члена палати представників конгресу США Вікторії Спарц (на матеріалах провідних українських новинних інтернет-ресурсів липня-грудня 2022 р.) (В. Гулай, В. Максимець)	135
3.3. Військова культура українського суспільства (В. Добіжа)	148
3.4. Торгово-економічна співпраця України та США (С. Лясковець)	158

РОЗДІЛ 4. ГЕОСТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ УКРАЇНИ В ГЛОБАЛЬНИХ ВИМІРАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ 171

4.1. Сталий розвиток охорони здоров'я в країнах ОЕСР та Україні: фінансовий аспект (О. Тулай, Н. Карпишин)	172
4.2. Національне господарство України у ланцюгах доданої вартості ЄС (О. Пирог, В. Катан)	185
4.3. Енергетична безпека – визначальна складова економічної безпеки України (Н. Метеленко, А. Попова)	195
4.4. Моделювання потреб внутрішніх ринків для забезпечення електроенергією в умовах нестабільного зовнішнього соціально-економічного й політичного середовища в Україні (Ю. Костін, В. Шведкий)	222
4.5. Напрямки поступового рішення геостратегічних пріоритетів формування та регулювання виробництва і торгівлі парфумерно-косметичними товарами в Україні (В. Акмен, С. Сорокіна)	245
4.6. Реалізація сучасних цілей сталого розвитку в контексті геостратегічних пріоритетів України (І. Мартусенко)	263

РОЗДІЛ 5. ФІНАНСИ СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ В УМОВАХ НОВИХ ВИКЛИКІВ..... 279

5.1. Фінансові інвестиції: трансформаційні зміни в умовах цифровізації (Л. Алексеєнко)	280
5.2. Розвиток інституційних засад банківського регулювання: методико-прикладні підходи (Л. Алексеєнко)	291
5.3. Вибір пріоритетних напрямів фінансування покращення житлових умов внутрішньо переміщених осіб в умовах сучасних викликів і загроз (Л. Алексеєнко)	300

ПЕРЕДМОВА

Сучасний світ переживає період значних геостратегічних, соціально-економічних і політичних трансформацій, які зумовлені глобалізацією, технічним прогресом, пандеміями, регіональними конфліктами та загостренням геополітичних викликів. Україна, перебуваючи на перетині інтересів ключових геополітичних гравців, особливо гостро відчуває вплив цих процесів. У таких умовах особливого значення набуває глибоке наукове осмислення детермінант і наслідків глобальних змін, а також пошук дієвих шляхів адаптації до нових реалій.

Монографія є результатом комплексного дослідження, яке об'єднало зусилля науковців, експертів і практиків із різних галузей знань. У роботі детально проаналізовано ключові аспекти сучасних геостратегічних трансформацій, висвітлено виклики, які стоять перед Україною та іншими країнами, а також запропоновано інструменти для їх подолання.

Перший розділ розкриває ідейно-теоретичні основи геостратегічних трансформацій, зокрема, досвід європейських країн, інтеграційні процеси в Європі та роль громадянського суспільства у формуванні європейської політики України. Другий розділ аналізує соціально-економічні й демографічні фактори, які визначають ризики та можливості для суспільств у контексті глобальних загроз, таких як пандемія COVID-19. У третьому розділі особлива увага приділяється викликам, з якими зіткнулася Україна через військову агресію. Автори аналізують економічні, соціальні та культурні аспекти, що сприяють адаптації країни до надзвичайних умов. У четвертому розділі розглянуто стратегічні пріоритети сталого розвитку України, такі як енергетична безпека, фінансування охорони здоров'я, інтеграція у світову економіку.

Завершує монографію п'ятий розділ, присвячений фінансовим аспектам відновлення економіки в умовах сучасних викликів.

Монографія стане корисною для науковців, економістів, політиків, викладачів, студентів і всіх, хто цікавиться глибоким аналізом сучасних глобальних процесів і їхнього впливу на Україну та світ. Автори висловлюють вдячність усім, хто долучився до створення монографії, і сподіваються, що представлені результати сприятимуть формуванню нових підходів до вирішення глобальних і локальних викликів.

2.3. Дослідження причин та показників соціальної напруги суспільства у Словаччині

Едуард Нежинський,

PhD, доцент,

Яна Пеліова,

PhD, доцентка)

Економічний університет Братислави,

Словаччина,

Лідія Гур'янова,

доктор економічних наук, професор

Харківський національний економічний університет

ім. С. Кузнеця, Україна,

Надія Дубровіна,

кандидат економічних наук, доцент,

Університет економіки та менеджменту у Братиславі,

Словаччина

Сучасне суспільство у будь-якій країні ЄС мусить бути готовим до викликів, які приносить наш динамічний й нестабільний світ. Проте є характерні проблеми, що назрівають роками, десятиріччями, а іноді й століттями, які теж мають важливий вплив на суспільство, його стан, очікування, поведінку та розвиток.

Однією з важливих проблем, які досліджуються у соціально-економічних науках, є проблема соціальної напруги у суспільстві. Якщо навіть розглянути останні дві декади на прикладі окремих країн ЄС, то особливими подіями та ситуаціями, які визивали соціальну напругу, були питання вступу країн Східної Європи до ЄС, зростання міграції з третіх “країн” світу та міграційна криза, зростання інфляції, безробіття, цін на житло та електроенергію, глобальна фінансово-економічна криза 2008–2009 рр. та її довгострокові й тривалі наслідки, загострення конкуренції на ринках праці, трудова міграція, політичні конфлікти, масові протести та зміна влади, терористичні атаки та напади, погіршення кримінальної ситуації, організована злочинність та різного роду правопорушення, пандемія Covid-19 та її негативні наслідки на економіку, суспільство, охорону здоров'я, війна в Україні та загроза ядерної небезпеки та ризиків масштабної війни з безпосередньою участю кількох держав

світу, локальні конфлікти та нестабільність, техногенні та природні надзвичайні ситуації тощо [1; 2; 7; 10; 16; 18; 19; 20].

Метою цієї праці є аналіз проблеми соціальної напруги як фено-мена у суспільстві, причин її прояви та прикладів для окремої країни, зокрема Словаччини.

Слід зазначити, що проблемами соціальних конфліктів, нерівно-мірності розвитку, аналізом причин проявів кримінальних чинів займалися такі словацькі та зарубіжні вчені, як: Бановчінова, Белу, Бузік, Хмелік, Джамбаловіч, Гербері, Карпенер, Лалухал, Малова, Матловічова, Міхалик, Сопочі та інші [1; 2; 4; 5; 6; 7; 10; 13; 14; 15; 16; 18].

По-перше, визначимо поняття конфлікту у суспільстві, який є причиною соціальної напруги.

Як зазначає Р. Дарендорф, конфлікт у суспільстві відображає природний стан суспільства та можливі два типи соціальних конфліктів: 1) конфлікт, який залежить від владних відносин; 2) конфлікти, які потрібно врегулювати, тому що вони самі собою не зникають повністю¹.

Т. Парсонс, Н. Смелзер, Е. Фром, Р. Дарендорф, Е. Гіденс, П. Корецький та інші визначають, що соціальний конфлікт виникає у випадку соціальної напруженості, причиною якої є незадоволеність населення соціальними змінами та умовами соціального середовища². Т. Парсонс характеризує соціальну напруженість як соціальну систему з набором характеристик, яка виникає у разі обмеження соціальної дії з боку нормативного складника системи, а О. Резнік розуміє соціальну напруженість як стан незадоволення соціальних суб'єктів рівнем забезпечення власних потреб та інтересів, що формується у ході соціальної взаємодії шляхом зіставлення очікувань із наявною реальністю та стає підґрунтям протестного потенціалу³.

Слід визначити, що проявами соціальної напруги у суспільстві можуть виступати різні соціально-політичні дії та акції, такі як: демонстрації, протести, мітинги, страйки, бойкоти, оголошення

¹Резнік О. С. Напруженість соціальна. Енциклопедія сучасної України : енцикл. [електронна версія] / ред. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін. ; НАН України, НТШ. Київ : Ін-т енцикл. дослідж. НАН України, 2020. Т. 22.

²Kopecky P., Mudde C. 2003: *Uncivil Society? Contentious politics in postcommunist Europe*, Routledge: London and New York.

³Резнік О. С. Напруженість соціальна. Енциклопедія сучасної України : енцикл. [електронна версія] / ред. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін. ; НАН України, НТШ. Київ : Ін-т енцикл. дослідж. НАН України, 2020. Т. 22.

публічного голодування, акції громадської непокори та неспокійності у вигляді озброєних конфліктів, бійок, порушень громадського порядку, зростання активності кримінальних елементів, різного роду правопорушень та злочинів [11; 12; 13; 16; 19].

Громадська ситуація у Словаччині та загострення різних міжвладних конфліктів, погіршення соціально-економічного стану багатьох верств суспільства також призвели в останні роки до зростання соціальної напруги у країні [3; 14].

Наприклад, лише у жовтні 2022 р. Конфедерація профспілок Словацької Республіки організувала акцію протесту у відповідь на стрімке зростання цін на енергоносії. На демонстрації були висунуті вимоги до уряду та парламенту. Так, 8 жовтня 2022 р. протести профспілок пройшли також у Празі, Римі та Варшаві. У протесті на *Náměstí SNP* у Братиславі взяли участь кілька тисяч людей¹. Протестанти закликали уряд терміново впоратися з поточною критичною ситуацією, терміново прийняти та представити громадськості заходи для приборкання інфляції та пом'якшення її негативного впливу на життя народу Словаччини. Учасники акції також закликали уряд чітко представити, що мусять очікувати домогосподарства, компанії та державні установи щодо цін на енергію.

У заявах учасників протесту було закликання уряду вирішити реальні проблеми людей, домогосподарств, компаній, державних установ і вразливих соціальних груп. Вони наголошували також припинити подальше падіння реальних зарплат і зарплат у 2023 р. та збалансувати падіння реальної заробітної плати за 2022 р. Крім того, учасники протесту вимагають від уряду зупинити занепад державних фінансів і забезпечити достатні бюджетні надходження, необхідні для допомоги працівникам, підприємствам і громадянам [21; 22; 23].

На думку демонстрантів, уряд і парламент повинні вжити негайних заходів для вирішення кризи вартості життя. Учасники також очікували від уряду підтримки європейських рішень, які принесуть користь громадянам і допоможуть подолати цю кризу, та просили уряд чинити необхідний тиск на Єврокомісію, щоб невитрачені мільярди з європейських фондів за програмний період 2014–2020 р. були використані для допомоги людям, домогосподарствам і компаніям².

¹URL: <https://www.noviny.sk/slovensko/710589-na-namesti-snp-protestovali-ucastnici-proti-chudobe>.

²URL: <https://www.noviny.sk/slovensko/710589-na-namesti-snp-protestovali-ucastnici-proti-chudobe>.

Розглянемо, які проблеми суспільство Словаччини вважало найбільш серйозними у 2006–2010 рр. (табл. 1).

Таблиця 1.

Проблеми у Словаччині, які респонденти вважали найбільш серйозними (у %)

Найменування проблеми	XI. 2006	II. 2010	XI. 2010
Безробіття	53	66	64
Рівень життя, соціальне забезпечення	79	51	53
Охорона здоров'я	33	24	29
Корупція, клієнтелізм, кумівство, порушення моралі	24	35	29
Функціонування економіки	10	24	18
Злочинність, організована злочинність	22	20	18
Політична культура, якість демократії	10	19	15
Етнічна напруга, проблеми співіснування	5	12	11
Шкільне навчання та освіта	10	8	7
Житло	6	4	5
Судова влада, законодавство, верховенство права	6	5	4
Транспортування	–	4	3
Навколишнє середовище	3	1	2
Проблеми старших людей	–	–	2
Регіональні та місцеві проблеми	3	1	2
Ксенофобія, расизм, екстремізм	4	2	2
Наркотики, алкоголь	2	3	2
Бюрократія, державне управління	4	2	1
Зовнішня політика	1	0	1
Культура (кінотеатри, театри, телебачення тощо)	–	–	1

Примітка: респонденти могли перелічити максимум три проблеми у своїй спонтанній відповіді на запитання, отже, сума відсотків у стовпчику перевищує 100%.

Джерело: Інститут громадських справ¹.

На першому місці була проблема безробіття, яку назвали майже дві третини респондентів (64%), по-друге, проблема рівня життя та соціальної захищеності, яку назвала більшість половини респондентів (53%). Проблема охорони здоров'я ділить третє-четверте місця з проблемами корупції, клієнтелізму, кумівства та

¹Inštitút pre verejné otázky.

моральних порушень (29%). П'яте і шосте місце посідає проблема злочинності, зокрема організованої злочинності, та з рівною кількістю відсотків (18%) є важливим питання функціонування економіки, де респонденти наголошують на необхідності ефективної макроекономічної політики та здатності влади зменшити заборгованість держави й подолати наслідки економічної кризи. Респонденти присудили сьоме місце політичній культурі та якості демократії, критикуючи роботу урядової коаліції і опозиції (15%). Восьме місце посідають етнічні питання (11%), в яких домінують проблеми співіснування ромської і неромської популяції. Питання освіти та навчання опинилося на дев'ятому місці (7%) та як десяте – питання житла (5%). Інші проблеми назвали менше 5% респондентів.

Сприйняття соціальних проблем наприкінці 2010 р. можна порівняти з недавніми та більш віддаленими у минулому. З лютого 2010 р. відбулося кілька помітних змін, які пов'язані між собою з розвитком подій після парламентських виборів у червні того року. В очах громадян серйозність проблем трохи зменшилася, таких як корупція, клієнтелізм, кумівство та моральні порушення. Їхня тривога з приводу відсутності зменшилася – ефективна макроекономічна політика. Дещо ослабла критика проблеми політичної культури і якості демократії. З іншого боку, загострилося уявлення про недоліки нашої системи охорони здоров'я.

У більш віддаленій перспективі чотирьох років, які відділяють нас від перших місяців уряду коаліції Smer SD, SNS і LS-HZDS, колишнє сприйняття соціальних проблем вирізняється переважно більшим акцентом на необхідності вирішення проблеми безробіття і, з іншого боку, з меншою чутливістю до проблем рівня життя і соціального забезпечення. За останні чотири роки усвідомлення важливості ефективності зросло щодо макроекономічної політики та необхідності боротьби з корупцією та клієнтелізмом. Підвищилася також чутливість громадськості щодо проблем співіснування більшості населення з ромською популяцією [4; 5; 15].

У 2016–2021 рр. продовжилось соціологічне дослідження, але респонденти зазначили вже й інші проблеми, які були важливими у відповідному періоді часу (табл. 2).

Таблиця 2.

**Проблеми у Словаччині, які респонденти
вважали найбільш серйозними (у %)**

	VI. 2016	VI. 2017	XI. 2018	I. 2019	V. 2020	IX. 2020	I. 2021
Пандемія Covid-19 і її наслідки	xx	xx	xx	xx	45	53	78
Охорона здоров'я	42	41	37	39	38	35	44
Стан політики, якість демократії	7	10	11	21	12	17	32
Економіка, стан економіки	8	7	7	11	46	28	32
Безробіття	45	39	24	22	36	37	29
Рівень життя, соц. безпеки	46	52	55	55	32	45	21
Шкільне навчання та освіта	17	15	17	14	15	11	17
Корупція, кумівство, відсутність прозорості	44	43	41	40	19	20	11
Міжособистісні стосунки, атмосфера в суспільстві	3	2	3	2	–	–	5
Судова влада, виконуваних права, рівність перед законом	7	8	7	8	8	6	5
Навколишнє середовище	0	–	4	1	4	3	2
Злочинність, організована злочинність	8	9	11	9	–	3	2
Житло	2	4	3	3	2	3	–
Транспортування	2	4	7	6	3	2	–
Мігранти	15	9	9	8	–	2	–
Міжнародна напруга, проблеми співіснування етнічних груп	12	8	5	5	4	2	–
Регіональні відмінності	–	3	3	2	–	–	–
Тероризм	–	4	–	–	–	–	–

Примітка: у анкеті були відкриті питання та три варіанти відповідей. Вони лише й вказані в таблиці як проблеми, які спонтанно згадали принаймні 3% респондентів в один із моніторингових років.

Проблему «–» назвали менше 2% респондентів;

«xx» проблеми не існувало.

Джерело: ФОКУС та Інститут громадських справ, 2010–2016; ФОКУС, 2017–2020, Інститут громадських справ та Фонд Конрада Аденауера, січень 2021 р¹.

Пандемія Covid-19 докорінно вплинула на перспективи життя жителів і визначила роботу практично всіх напрямків компанії. Таким чином, кардинальні зміни відобразились і на рейтингу соціальних проблем, які громадяни Словаччини вважають найгострішими (табл. 2).

¹Inštitút pre verejné otázky.

Перші значні зміни відбулися вже під час першої хвилі пандемії, коли у травні 2020 р. друге місце за значущістю займало донедавна це невідоме явище. Частка людей, які визначили пандемію, становила кожен третій респондент, тобто цей фактор був з найсерйозніших проблем й відповідний показник сягнув аж до рівня 45%, майже стільки ж людей, які були стурбовані впливом пандемії на функціонування економіки. Серед інших трьох найсерйозніших проблем – охорона здоров'я, безробіття та рівень життя. Хоча сектор охорони здоров'я повідомив приблизно й стільки ж респондентів, як і до пандемії, було очевидно, що охорона здоров'я вступає в боротьбу з Covid-19 із принципово обмеженими можливостями.

Різко зросла актуальність проблем економіки та безробіття. Зниження важливості проблем рівня життя та соціального захисту в очах можна інтерпретувати як прояв розуміння того, що шанси зберегти рівень життя та соціальну захищеність залежать від функціонування економіки та збереження зайнятості [3; 9; 17].

Інші проблеми були ранжовані респондентами, але зі значно меншими пріоритетами. Лише 19% респондентів назвали, що корупція, клієнтелізм і непрозорість є одним цілим з трьох найгостріших проблем. Проблем виховання та освіти зберегли приблизно той самий рівень важливості, що й у минулому. Навпаки, стан політики та якості демократії навесні впали для громадськості. У 2020 р. це була набагато менш серйозна проблема, ніж під час уряду коаліції Smer-SD, СНС та Мост-Хід.

Проте з осені 2020 р. Словаччину охопила друга хвиля пандемії, яка вимагала значно більших втрат у житті та ведення боротьби з нею стало непропорційно вимогливішим. Таким чином, зафіксовано рейтинг до січня 2021 р. інших суттєвих зрушення в актуальних соціальних проблемах.

Пандемія буквально захопила увагу та уми людей. Як найбільш пекучу до 78% респондентів визначили цю проблему. При цьому більшість із них це назвала проблемою у найзагальнішому вигляді (наприклад, «пандемія», «коронавірус», «Covid-19» тощо), а решта згадує переважно локдаун або «закриття» суспільства, обмеження особистої свободи та пересування, а також проблеми, пов'язані з організацією вакцинації та відсутністю вакцини. На перший план вийшли також проблеми галузі охорони здоров'я, особливо загроза колапсу лікарень та медичного персоналу, недостатнє оснащення лікарень.

Безпрецедентно зросла критика стану політики – на 20% з травня 2020 р. Основною проблемою респонденти бачили неефективність функціонування уряду та роз'єднаність урядової коаліції в хаотичності та непереконливості комунікації урядових рішень. Респонденти також були стурбовані політичною поляризацією та поширенням дезінформації й містифікації.

З осені 2020 р. також зросла чутливість суспільства до проблеми освіти. Громадськість зафіксувала підводні камені дистанційної освіти (обмеження доступу до освіти для деяких учнів та студентів із соціально незахищених верств населення, негативні наслідки обмеження дітей та молоді у домашньому середовищі, його вплив не тільки на їхній освітній, а й розумовий розвиток). Але, незважаючи на це, проблема освіти була опущена у списку проблем на 7-ме місце.

На окрему увагу заслуговує послаблення суспільного акценту на проблемах корупції, клієнтелізму та непрозорості, які випали з другого рангу, де зберігалися в 2016–2019 р. до восьмого місця – 2019 р. Крім привернення уваги до здоров'я, економічних і соціальних наслідків пандемії, це зниження, ймовірно, також відображається у сприятливій реакції громадськості на енергійність, з якою поліція та судові органи брали участь в управлінні та щодо виявлення та переслідування випадків корупції та організованої злочинності. Подібно можна витлумачити зниження актуальності проблеми суду та правосуддя, де наявні серйозні покарання та кадрові зміни, спрямовані на очищення, і де уряд заявляє про свою рішучість провести глибоку реформу.

Серед інших проблем варто відзначити проблему екології і зміни клімату, актуальність якої люди усвідомлюють сьогодні у багатьох країнах світу. Ця проблема залишалася в очах словацької громадськості в часи корони на нижніх сходинках списку актуальності [3; 9].

Отже, пріоритетними завданнями зменшення соціальної напруги у Словаччині є зменшення рівня бідності та соціальної ізоляції. Ці завдання є одними із довгострокових пріоритетів державної політики в Словаччині та відповідно до цих завдань було розроблено правові норми, концептуальні та стратегічні документи, в яких країна декларує свої зобов'язання у сфері захисту прав людини, економічних, соціальних і культурних прав. Розроблено також Національну рамкову стратегію (NRS) підтримки соціального залучення та боротьби з бідністю, яка є документом стратегічного характеру та систематизує підходи до вирішення бідності та соціальної ізоляції та розвиває

їх у єдиній структурі. Ця стратегія розроблена у зв'язку з цілями стратегії «Європа 2020», а також у зв'язку з Європейською соціальною підтримкою прав людини. NRS також є продовженням іншого важливого стратегічного документа «Порядок для сталого розвитку до 2030 року». Документ прийнятий державами-членами ООН у 2015 р., який закликає держави до спільного узгодження процедур у вирішенні кількох важливих глобальних завдань, до яких входить і зменшення бідності та впровадження соціальної інтеграції.

Список використаних джерел

1. Bánovčínová, A. 2010. Chudoba a sociálne vylúčenie v kontexte sociálnej práce. In *Revue sociálnych služieb*. 2010, roč. II, č. 2 s. 66–73.
2. Bellu, L.G., Liberati, P. 2006: Policy impacts on inequality. Welfare based measures on inequality. The Atkinson index. http://www.fao.org/docs/up/easypol/451/welfare_measures_inequa_atkinson_050en.pdf.
3. Bútorová, Z., Šumšalová, S., Mesežnikov, G. A kol. 2020. Občianska spoločnosť 2019 očami dospeljej populácie (reprezentatívny prieskum verejnej mienky). In: *Výbraná časť Analýzy socio-ekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti*. Bratislava: Ministerstvo vnútra SR/Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti – Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici 2020.
4. Búzik, B. et al. 2008. Triedy a stratifikácia v sociálnej zmene Slovenska. Bratislava: Sociologický ústav SAV, 2008. 123 s.
5. Carpenter, M., 1997: Slovakia and the Triumph of Nationalist Populism. *Communist and Post-Communist Studies* 30 (2), s. 205–220.
6. Chmelík, J., Hájek, P., Nečas, S. 2005. Úvod do hospodárske kriminality. Plzeň : Aleš Čeněk, 2005, s. 9–41.
7. Džambazovič, R. et al. 2004. Chudoba a sociálna exklúzia/inklúzia: Skupiny najviac ohrozené sociálnou exklúziou a námety na riešenie/prevenciu. Bratislava : Stredisko pre štúdium práce a rodiny, 2004. 114 s.
8. Fazík, P.: 2009. Násilie v médiách. In: *Sociálna prevencia*. 2009, roč. 2009, č. 1, s. 17–18.
9. Fedáková, D., Kentoš, M. a kol. 2020. *Europska Socialna Sonda*. 9. kolo na Slovensku. Košice, 2020. 158 s.
10. Gerbery, D. 2009. Subjektívne prístupy k identifikácii chudoby, deprivácie a sociálneho vylúčenia na základe údajov z EU SILC. Bratislava : Inštitút pre výskum práce a rodiny, 2009. 64 s.

11. Kopecky, P., Mudde, C. 2003: *Uncivil Society? Contentious politics inpostcommunist Europe*, Routledge: London and New York.
12. Kulifaj, P. a kol. 2016. *Základy sociálnej práce s mládežou ohrozenou extrémizmom a radikalizáciou*. Občianske združenie Mládež ulice. Bratislava, 2016. 98 s.
13. Lалуha1, I., Ošková, S. , Stanek V. 2005. Kvalita života, sociálne nerovnosti a diferenciácia obyvateľstva. *Sociológia* 2005 Vol. 37 (No. 2: 119–142). ss. 119–142.
14. Malová, D. 2008. Občianska spoločnosť, sociálne hnutia, mobilizácia a protesty na Slovensku. *Sociológia* 40, 2008, č. 4.
15. Matlovičová, K., Matlovič, R., Mušinka, A., Židová, A. (2012): The Roma population in Slovakia. Basic characteristics of the Roma population with emphasis on the spatial aspects of its differentiation, in Penczes, J., Radics, Z. (Eds.): *Roma popuation on the peripheries of the Visegrad countries. Spatial trends and social challenges*. Debrecen 2012, pp. 77–104.
16. Michálek, A. 2008. Dynamika vývoja kriminality drogovej závislosti v okresoch Slovenska. *Slovenská štatistika a demografia* 18. 2008.
17. Schavel, M. 2007. Sociálne poradenstvo pre rodiny so sociálno-ekonomickými problémami. In *Sociálne a teologické aspekty chudoby a bohatstva. Zborník referátov z medzinárodnej konferencie*. Ružomberok : PF KU, 2007, s. 116–119.
18. Sopoci, J. et al. 2011. *Sociálne nerovnosti na Slovensku*. Bratislava: STIMUL, 2011. 200 s. Slovenska. Košice: Ekonomická fakulta TU Košice, 2011. 104 s.
19. Заїка О. В., Бірюкова Т. Ф. Соціальна напруга в трудовому колективі як чинник реорганізації підприємства. *Економіка: реалії часу*. Науковий журнал. 2019. № 6 (46). С. 85–94.
20. Резнік О. С. Напруженість соціальна. Енциклопедія сучасної України : енцикл. [електронна версія] / ред. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін. ; НАН України, НТШ. Київ : Ін-т енцикл. дослідж. НАН України, 2020. Т. 22. URL: <https://esu.com.ua/article-71279> (дата перегляду: 20.11.2022).

Інтернет-ресурси

1. URL: <https://www.ivo.sk/6266/sk/aktuality/najzavaznejsem-spolocenskym-problemom-je-podla-verejnosti-nezamestnanost->.
2. URL: <https://www.noviny.sk/slovensko/710589-na-namesti-snp-protestovali-ucastnici-proti-chudobe>.
3. URL: <http://compete.org.ua/socialne-napruzheniya-zumovlene-soci/>.